

КОНЦЕПТ ПОРІВНЯННЯ ЯК КОНСТИТУАНТА ПОСТМЕТАФІЗИЧНОГО ПРАВОВОГО МИСЛЕННЯ: ДОСВІД ЕПІСТЕМОЛОГІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

О. ТКАЧЕНКО

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії
та історії держави і права
(Київський міжнародний університет)*

Сучасність фіксує новий зміст інтелектуальної епохи, коли вперше можна говорити не стільки про змістовну (онтологічну) відмінність «сучасного» від «попереднього», скільки про зміщення на рівні самої інфраструктури пізнання, гносеологічну трансформацію. Йдеться про ряд метаморфоз наукового пізнання, які стверджують існування останнього лише через його здатність наповнювати сучасність відмінним від наявного інтелектуальним змістом, здійснювати мінливу конституацію особливого образу світу.

При цьому, якщо з 70-х років ХХ ст. інтелектуальна ситуація європейського мислення характеризується додаванням префіксу «пост» до всіх можливих концептів і традицій пізнання, то правознавство виявляє небезпечну специфіку — воно сприймає дискурс «пост» як контекст епохи, значення якого вичерпується можливістю екстраполяції положень, наприклад, постмодернізму чи постструктуралізму у вигляді зміни змісту правових уявлень. Тобто правознавство сприйняло нову якість епохи в межах проекту онтології як зміну змісту пізнання, яке виступає наслідком методологічної трансляції з деякої надправової інтелектуальної території. Вказана інтерпретація співвідношення з «постсучасністю», в якості імпліцитної регулятивної ідеї правознавства, закриває для нього принциповий зміст — а саме те, що вона є епохою не «нової онтології», а «деонтологізації».

Іншими словами, «постсучасність» у всіх її можливих вимірах виступає такою конструкцією інтелектуального простору, яка, вимагаючи філософського осмислення, відмовляє при цьому філософії в її традиційному європейському розумінні, відмовляє філософії-як-метафізиці (тобто як систематичному, апріорному, трансцендентному, унітарному, позачасовому і єдиному горизонту постачання філософських смислів), вказує на вичерпаність платонівського жесту — такого проекту філософії, згідно з яким єдина гносеологічна, епістемо-

© О. Ткаченко, 2013

логічна і методологічна конструкція пізнання допускала зміни лише у вигляді онтологічної (змістовної) варіативності.

Принциповою особливістю гносеологічної побудови постметафізики є те, що актуалізація філософсько-методологічної проблематики супроводжується відмовою від принципу єдності наукового знання, а отже, і скасуванням дихотомії метадигмального і парадигмального. Іншими словами, філософське осмислення основоположень наукового пізнання, які формують тип раціональності (метадигма) стає невіддільним від дискурсивного вираження дисциплінарного дослідницького інструментарію, що втілює особливий образ світу (парадигма). Якщо метафізичним інваріантом раціональності є ототожнення науковості мислення з референцією до єдиного метадигмального фундаменту, сучасним критерієм науковості та самостійності дисциплінарних дискурсів стає можливість здійснення в їх межах і в їх інтересах самостійного і відмінного філософського смислотворення, і в підсумку — наявність чи відсутність у них власного оригінального філософського змісту.

Вказане дає можливість частково погодитися з міркуваннями О. Стовби про необхідність деконструкції поняття права, наслідком якої має стати впровадження такого принципу організації інтелектуального простору, за якого право виступає фундаментально-онтологічною умовою можливості думки, а не фрагментом реальності [17, 120]. При цьому для нас принциповим є наступне уточнення — конструкція, яка передбачає перехід від контекстуальної (право-в-контексті) до контекстної парадигми (право-як-контекст), тобто розглядає право як передумову філософського осмислення, а не його наслідок, призведе до конституювання постметафізичного простору лише за умови її розгляду як конституюанти правового мислення, а не мислення взагалі. Без такого уточнення слід говорити лише про чергову змістовну (онтологічну) варіацію метафізичного мислення, адже залишається можливість проведення дихотомічного поділу гносеології на метадигмальний і парадигмальний рівні, а праву надаватиметься метадигмальне значення.

Тому для нас, на відміну від відомого сучасного французького епістемолога А. Бадью, який намагається утримати філософію як систематичний простір думки [2], делокалізація — відсутність у філософії свого власного фіксованого наддисциплінарного місця — і є постметафізичним простором філософствування. Вона засвідчує революцію у способі мислення — визнання неможливості відмежувати філософію від філософського висловлювання-міркування. У цьому і полягає дискурсивізація філософського мислення — перетворення логічного змісту метафізичних побудов у граматичну матерію, з існуванням в ній смислу лише в межах процедури доповнення.

Необхідно підкреслити, що надання дискурсивного характеру дисциплінарному пізнанню (формалізація його як граматичної матерії для іманентної деконструкції) є тотожним конституюванню такої дисципліни, як самостійної інтелектуальної реальності. Тому видається справедливою і, з огляду на це, особливо небезпечною констатація сучасного російського філософа права Ю. Пермякова: «Юристи припинили міркувати мовою права» [13, 12]. Адже йдеться про те, що за відсутності цілеспрямованих зусиль юридичного співтворарства, правознавство, з огляду на вказані вище гносеологічні трансформації, зникне як самостійна інтелектуальна реальність, остаточно перетворившись на сферу механічних маніпуляцій.

Інструментом «дискурсивізації» дисциплінарного пізнання виступає власне філософське осмислення історії дисципліни як основа адекватного сучасності філософського наративу в її межах. Це означає, що кожній дисципліні необхідний власний механізм трансформації класичного мислення європейської метафізики в постметафізичне мислення, простір дискурсу, в якому філософія (відповідно до максими М. Гайдеггера) повертається до своїх витоків, аби позбавити себе можливості втечі у метафізичні конструкції. Тобто, з одного боку, збереження мислення можливе лише шляхом формалізації і концептуального забезпечення простору екстатичного (тобто одночасно зовнішнього і залученого) осмислення метафізики, обґрунтування можливості запитання: що таке метафізика¹? Однак, з другого боку, це питання неможливе в якості єдиного, унівокального, воно має ставитися, виходити з перспективи і формулюватися мовою тієї чи іншої дисципліни (в тому числі правознавства), перетворюючи її на традицію мислення.

Отже, драматизм наявного стану речей у правознавстві полягає в тому, що жоден із традиційних концептуалізованих форматів, які повинні забезпечувати філософсько-методологічну проблематизацію (філософія права, теорія права, соціологія права), не володіють потенціалом експлікації та фіксації у межах правового пізнання метафізичного змісту з наступним його подоланням у процесуальних формах правової постметафізики. Іншими словами, архітектоніка філософії права, теорії права і соціології права неминуче побудована, незважаючи на жодні змістовні варіації, на принципі відмежування метадигмального (яким виступає над- і позаправовий філософсько-методологічний зміст) і парадигмального (під яким явно чи приховано розуміється право як регіон суцього, в який привноситься зовнішні конструкції філософського осмислення). З огляду на це вони мають осмислюватися як «прикордонні території», концептуально оснащений простір трансляції зовнішніх значень, смислове поле яких вичерпується прив'язкою і включенням права в зовнішній філософсько-методологічний контекст.

Вказаний статус визначений генезою цих дисциплін. Так, філософія права виникає як результат проекту математизації інституційної системи Гая, внаслідок чого сформувалися уявлення про метод математичної аксіоматики, пізніше — про метод класичного природознавства як єдиний науковий метод пізнання права, які трансливалися переважно природно-правовою доктриною. Теорія і соціологія права є відмінними змістовними варіаціями одного проекту, який мав замінити традиційну метафізику, — проекту методологічного позитивізму (насамперед у дусі фізикалізму), згідно з яким юридична предметність вважалася частиною, відповідно, математичної фізики чи соціології, як «соціальної фізики».

Оскільки метафізикою є не зміст знання, а конструкція організації процесу пізнання, фіксації та канонізації його результатів, наприклад, квінтесенцією метафізики відносно правознавства в межах філософії права є формула: філософія права — це використання методології філософії для дослідження права [1; 8; 21]. Варто зазначити, що у сучасній вітчизняній філософії права виникає

¹ На нашу думку, одним із найбільш вагомих впливів філософії М. Гайдеггера на сучасність, в тому числі й на сучасне правове мислення, є ствердження того, що подальший рух мислення можливий лише як *подолання метафізики*, обґрунтування ним можливості і необхідності введення метафізики як конструкції пізнання у простір мислення [19].

ють спроби деструкції цієї формули, а отже, ініціації проекту подолання метафізики.

У цьому контексті заслуговують на увагу заперечення А. Козловським універсального і наднаціонального характеру філософії права і неминучій її вбудованості у певну національну традицію мислення [5]; концепція *двох філософій права*, згідно з якою осмислення права може передбачати не лише використання наперед даних методологічних концептів, а й продукування нових [12]; і, нарешті, найбільш адекватна конструкції постметафізичного інтелектуального простору позиція К. Жоля, згідно з якою філософія права є умовною назвою, що більш точно говорить про *філософські проблеми правознавства* [4]. Аналіз останньої позиції дає підстави говорити про обрії переходу від трансцендентного до іманентного філософського осмислення, а отже, про усвідомлену спробу подолання метафізики. Прикметним є те, що таке подолання неминуче передбачає деструкцію філософії права як унітарного і стаціонарного інтелектуального простору, несумісного з потребою маніфестації та реалізації філософсько-методологічної своєрідності правознавства як сфери мислення.

Необхідно визнати, що специфіка наявного стану правознавства, коли воно постало перед дилемою: утвердити себе як самостійну сферу мислення чи повністю відмовитись від претензій на власний науковий статус, почало усвідомлюватися сучасним правознавством як проблема, що потребує нагального вирішення. В якості однієї з найбільш формалізованих спроб вирішення цієї проблеми виступає програма конституювання самостійного методологічного статусу правового мислення на платформі юридичної догматики, яка і стверджується ставленням до права «як до особливого інтелектуального світу, що має власні основи, структури і закони розвитку» [10, 34].

Один із найвпливовіших представників цього дискурсу, російський методолог права М. Тарасов обґрунтовує неможливість впровадження у правознавстві епістемологічної моделі природничо-наукового пізнання, як у природно-правовій, так і у позитивістській (юридичний позитивізм і юридичний соціологізм) інтерпретаціях. Учений називає це «основною суперечністю» правознавства — сприйняття гносеологічних ідеалів науки є виключно декларативним і не впливає на практику конституювання і поведження юристів з правовою реальністю. Не є адекватним відношенням до методології правознавства також і використання неокантіанського поділу наук на номотетичні й ідіосинкратичні, адже це призводить не до якісної трансформації методологічного статусу правознавства, а лише до зміни змісту референтного зв'язку, що полягає у заміщенні віри в єдність, непорушність і універсальність природничо-наукової методології, вірою в єдність гуманітарного знання, начебто заснованого на єдиних методологічних герменевтичних постулатах [18].

З огляду на вказане, дискурс юридичної догматики проблематизує питання про можливість орієнтації правознавства на епістемологічні традиції наукових дисциплін. Вирішення цього питання підкорюється тезі про єдність методу і предмета наукового дослідження, відповідно до якого «в описі предмета і теоретичній розробці проблеми стороння наука надати допомогу нездатна. У тому випадку, коли комусь у дослідженні права допомагає соціальна психологія, соціологія чи філософія, слід пам'ятати про те, що право вже не розглядається тут у своїй специфічній якості, воно розчинене в предметі інших теоретичних систем» [13, 29].

Відповідно, квінтесенцією позиції концепції юридичної догматики як сфери наукового мислення з досліджуваного нами питання може розглядатися така теза: «Будь-які філософські ідеї про природу права, теоретико-правові поняття, соціологічні концепції нездатні безпосередньо реформувати систему діючих юридичних практик в тій чи іншій правовій системі: ідеї, поняття, вчення повинні бути догматизовані, перекладені в конструкції юридичної догми і мають укорінитися в професійній правосвідомості юристів, аби почати діяти за допомогою права як соціокультурного інституту, аби стати здатними змінити правову систему суспільства» [10, 27].

Загалом, підтримуючи наведену конструкцію, яка виключає можливість переміщення готового методологічного інструментарію у правознавство з інших наук, і яка дає підстави розглядати таке співвідношення як епістемологічну проблему (для нас – проблему епістемологічного розрізнення), все ж слід констатувати, що дискурс юридичної догматики не створює передумов переходу від метафізики до постметафізики у сфері правового мислення і, так само як філософія права, теорія права і соціологія права, відтворює алгоритм європейської метафізики. Експозиція причин цього можлива лише в межах окремого дослідження, поки що ж вкажемо лише на деякі вузлові моменти.

По-перше, незважаючи на визнання негативного впливу філософського позитивізму загалом і теорії права зокрема, на юридичну догматику як специфічно юридичний спосіб мислення, сучасний дискурс юридичної догматики не демонтує саме розмежування на теоретичне і догматичне, фактично канонізуючи його. А оскільки окремо вказується, що «теоретичне дослідження має на меті пояснити природу права взагалі, безвідносно якогось окремого правопорядку, і визначити поняття права» [10, 52], співвідношення теоретичного і догматичного відтворює класичну метафізичну конструкцію відмежування метадигмального і парадигмального, де першому відповідає теоретико-правове пізнання.

По-друге, методологічний вимір юридичної догматики обмежується її втіленням у спеціально-юридичному (фактично формально-догматичному) методі, чого, на нашу думку, недостатньо для обґрунтування методологічної самостійності правознавства. Можна припустити, що вказаний спеціально-юридичний метод, з огляду на це, розглядається як один із приватно-наукових методів і посідає місце в основі методологічної піраміди метафізики.

По-третє, дискурс юридичної догматики не проблематизує логічні основи правового мислення, безапеляційно стверджуючи його заснованість на законах формальної логіки [10, 43–44]. А оскільки основне призначення і сутність формальної логіки полягає в її спрямованості захищати мислення від парадоксів необґрунтованості, тобто постійного смислового зсуву понять, вона мала б повністю звільнити, і навіть більше, унеможливити осмислення самої сутності мислення (наслідком чого і є розуміння класичної логіки як монологіки; ствердження формального характеру логічної імплікації, тобто елімінація предметної сфери, у межах якої визнаються такими, що мають смисл закони і правила логіки; принцип екстенціональності, тобто вимога того, щоб кожне поняття було чітко відмежоване, тобто мало об'єм у розумінні незмінного, чітко фіксованого предмета (що і визначає конститутивне для класичного мислення ствердження відмінності між логікою і граматиною, й основне завдання першої у якості виправлення невизначеності природної мови і недопущення полісе-

мії), формальна логіка є каркасом метафізики і референція до неї юридичної догматики неминуче призводить до локалізації у її межах¹.

Враховуючи викладене, в сучасному правознавстві немає конструкції інтелектуального простору, в якому б можна було поставити питання про перехід від метафізики до постметафізики як механізму конституювання права як сфери самостійного мислення. На нашу думку, конституантою такого інтелектуального простору може бути концепт правового порівняння, сприйнятий як інструмент дискурсивізації правової матерії.

При цьому слід зазначити, що саме поняття «порівняння» поки що не має чіткої семантики і фіксації його епістемологічного статусу, а тому потребує уточнення. Наявну множинність інтерпретацій природи порівняння у праві ми редукуємо до наступних п'яти позицій.

1. *Агностична позиція* (заперечення методологічного статусу порівняння), яка має дві варіації. Перша передбачає заперечення методологічного статусу порівняння з огляду на ідею методологічного позитивізму, відповідно до якої порівняння може створювати лише другорядні поняття, оскільки основні, фундаментальні поняття правової науки утворюються лише за допомогою загальнофілософського методу [6, 27]. Друга пов'язана з екстраполяцією неокантіанського поділу наук на природничі й гуманітарні, згідно з якою у перших порівняння може бути інструментом пізнання, а в других — через їх індивідуалізуючу природу, порівняння може застосовуватися лише стосовно відомих рис відомих явищ, а обґрунтовані на ньому подальші висновки слугують лише класифікації, систематизації та узагальненню вже набутих знань, тобто поповненню знань, набутих іншими засобами [14, 79–80].

2. *Методична позиція* (визнання порівняння методом). Полягає у сприйнятті порівняння як способу спостереження нормативного світу, який не передбачає в якості свого результату формування якоїсь нової правової предметності, а отже, не має особливого змісту, відмінного від порівнюваних явищ. Іншими словами, порівняння є інструментом пізнання, але не окремою сферою знання.

3. *Приватна сциєнтистська позиція* (визнання порівняння таким, що формує одну з юридичних наук). Цей погляд найбільш рельєфно був висловлений вітчизняним правознавцем П. Мартиненком, відповідно до міркувань якого у структурі наукового правового знання виокремлюються три автономні галузі, кожна з яких локалізується в межах одного з вимірів права, яким є аспекти його структури, генезису і поліваріантності. Правове порівняння вивчає аспект поліваріативності права, формуючи окрему предметність правового наукового знання [9, 310].

4. *Загальна сциєнтистська позиція* (правове порівняння як юридична наука). Тут фіксується погляд на порівняння як на єдиний спосіб, завдяки якому дослідження права може стати наукою, здійснюючи дослідження природи і функціонування правової системи. Стверджується, що «справжня юридична наука не може бути звужена до аналізу норм окремої системи позитивного права чи до вивчення питань застосування національного права» і, відповідно, «вивчення права на науковому рівні буде безумовно передбачати осмис-

¹ На нашу думку, найповніше логічний аспект переходу від метафізичного до постметафізичного мислення сформулював В. Біблер: «У сучасному мисленні, якщо воно дійсно є сучасним, людина виходить за межі не лише змісту, а й форми класичної логіки, формує свої ідеї у формі певної культури мислення, тобто не за схематизмом науки, а у душі творів культури» [3, 215].

лення не лише національної — чи, більш узагальнено, партикулярної системи позитивного права, визначеної у часі та просторі, але великої кількості систем чи принаймні типів позитивного права» [7, 264]. З огляду на це формується уявлення про те, що лише використання порівняльного методу, яке формує порівняльне правознавство, перетворює дослідження права, за термінологією К. Цвайгерта і Х. Кьотца, на універсальну правову науку, основною інтенцією якої є подолання національної обмеженості правового мислення [20, 28]. Варто також зазначити, що саме в межах цієї інтерпретації порівняння найповніше виявляються характерні для класичного мислення тези методологічного позитивізму і онтологічного натуралізму. Йдеться, відповідно, про спроби розгляду порівняння як наукового еквівалента експерименту у природничих науках, а також як позиції «абсолютного спостерігача», в межах якої компаративіст стає незалежним від семантичного поля національних правових систем і починає сприймати їх як такий самий об'єкт пізнання, яким для дослідника у сфері природничих наук виступають спостережні ним явища природи [16, 20].

5. *Правове порівняння як спекулятивне мислення* (філософська позиція). Формулою спекулятивного статусу порівняння є теза Е. Рабеля: «Для того щоб поставити власне право перед дзеркалом, необхідно поставити себе поза ним». Внаслідок цього «порівняльне правознавство має першочергове значення для всіх спекулятивних тверджень з приводу суті й становлення права, його каузальності й зумовленості ціллю» [15]. Важливим у цьому контексті також є твердження У. Евальда, що порівняльне правознавство, за умови відкинення його помилкового розуміння як порівняння норм, є сферою сутнісно філософської діяльності [22, 1889]. Спекулятивний ефект правового порівняння полягає в усвідомленні того, що наукове пізнання права вимагає порівняння власного права з іншими з метою фіксування відмінностей, які не стільки становлять змістовну частину порівняльно-правових досліджень, скільки є підставою для формулювання методологічних моделей пізнання власного права. З огляду на це заслуговує на увагу твердження турецької вченої Е. Орюку, що «порівняння є сутністю розуміння» [23, 11].

Жодна зі вказаних варіацій розуміння правового порівняння сама по собі не є готовим інструментом, за допомогою якого можна було б вирішити завдання переходу від метафізики до правового постметафізичного мислення. Однак, на нашу думку, спекулятивне розуміння порівняння не як одного з методів пізнання, а як основи і передумови будь-якої методології, у тому числі й правової, на відміну від конструкцій філософії права, теорії права, соціології права і юридичної догматики, створює передумови для епістемологічних трансформацій, які можуть визначити образ власне правового подолання метафізики і формулювання імперативів постметафізичного правового мислення.

Змістом таких епістемологічних трансформацій є:

1. Перехід від конструкції математичного мислення (яке сприймало мову з огляду на її діалектичний зв'язок як поверхні з реальністю стаціонарних і апріорних смислів, що знаходяться «під» цією поверхнею) до граматичного принципу побудови мислення — принципу «зовнішності мови», відповідно до якого слова не містять референції до чогось, що б не було іншими словами. Відповідно, алгоритм мислення побудований на принципі прирощення граматичної матерії та постійної деконструкції мови, а засадничий імператив метафізичного мислення, який виходить з припущення можливості відмежування процеду-

ри іменування від встановлення логічного смислу, що не залежить від іменування (на цьому і засновується конструкція формальної логіки), стає проблематичним.

2. Здійснюється трансформація змісту концепту *tertium comparationis*. Метафізика є процедурою онтологізації *tertium comparationis* як інваріанта дійсності, «геометричним принципом» — субординацією сингулярних феноменів шляхом їх підкорення універсальному фрагменту смислу, що і обґрунтовує загальну пірамідальну конструкцію метафізики з фактично єдиною для нею інтелектуальною операцією — трансценденцією від конкретного суцього до загального суцього. Постметафізика — це простір деонтологізації *tertium comparationis*, тобто для правової постметафізики він виступає не як онтологічний інваріант із метадигмальним статусом, а як простір «між» власним та іншим правом, не як елемент онтології, а як принцип гносеології, порівнянням як умовою філософської дискурсивізації, коли лише звернення до Іншого може привести у рух смислове поле власного права.

3. Зміщується саме смислове значення трансценденції. Вона стає не переходом від конкретного суцього до суцього всезагального, а переходом від суцього до буття, розрізненням між тим, що є і самим буттям, тим, що М. Гайдеггер назвав «онтологічним розмежуванням» [11, 230]. Постметафізичне розуміння трансценденції дозволяє розглядати порівняння-у-праві як істиннісну процедуру — як розміщення права на тлі його пустоти, його «ніщо» як чистої можливості й відмінності з іншим, а останнє — Інше право та Інше-у-праві — як гносеологічну схему такої деконструкції власного права.

4. Відношення правознавства до інших наук стає не проблемою методологічної трансляції як інструменту залучення правознавства в сферу метадигмального цілого, а проблемою зовнішнього епістемологічного розрізнення — перманентної маніфестації власної своєрідності шляхом горизонтального співположення з іншими дисциплінарними сферами як відмінними формами раціональності.

5. Співвідношення національного права з правом зарубіжним стає не проблемою «правової трансплантації» — прирощення власного позитивно-правового матеріалу за рахунок іншого, а проблемою внутрішнього епістемологічного розрізнення, коли інше право є дзеркалом, в якому можна побачити проект майбутнього власного права, створення якого не виходить за межі структур мислення національної правової системи як особливої систематики дискурсу.

У підсумку, основною проблемою і можливістю сучасного правознавства виявляється обґрунтування правового порівняння як спекулятивного осмислення права, конструкції дискурсивізації права в якості самостійної філософії в умовах перманентного проекту «подолання метафізики». При цьому останній для правового мислення виступає процедурою від'ємної гносеології — порівнянням як сферою деконструкції юридичної догми (*онтології кодексу*) в іманентне праву філософське осмислення (*епістемологію преторських формул*).

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. *Алекси Р.* Природа философии права // Проблемы философии права. — 2004. — Т. II. — С. 19–26.
2. *Бадью А.* Манифест философии / сост. и пер. с фр. В. Е. Лапицкого. — СПб., 2003. — С. 9–72.
3. *Библер В. С.* От наукоучения — к логике культуры. Два философских введения в двадцать первый век. — М., 1991. — 413 с.

4. Жоль К. К. До питання про предметну область і методи сучасної філософії права // Проблеми філософії права. — 2003. — Т. I. — С. 37–40.
5. Козловський А. А. Філософія права як самосвідомість нації // Проблеми філософії права. — 2003. — Т. I. — С. 12–16.
6. Краснянский В. Э. Метод сравнительного правоведения в советской юридической науке : дис. ... канд. юрид. наук. — Л., 1970. — 219 с.
7. Кресін О. В. ЮНЕСКО і розвиток порівняльного правознавства: до 60-річчя Міжнародного комітету порівняльного права — Міжнародної асоціації юридичних наук // Порівняльне правознавство. — 2012. — № 1–2. — С. 256–272.
8. Максимов С. И. Философия права как проблема философии права // Проблеми філософії права. — 2004. — Т. II. — С. 27–32.
9. Мартиненко П. Ф. Порівняльне правознавство: онтологічний статус // Порівняльне правознавство. — 2012. — № 1–2. — С. 308–319.
10. Михайлов А. М. Генезис континентальной юридической догматики : моногр. — М., 2012. — 496 с.
11. Михальский К. Хайдеггер и современная философия / пер. с польск., ред., предисл. Е. Твердисловой. — М., 2010. — 424 с.
12. Ониськів М. М. Як можливі «дві» філософії права? / М. М. Ониськів, В. А. Рижко // Проблеми філософії права. — 2003. — Т. I. — С. 48–51.
13. Пермяков Ю. Е. Философские основания юриспруденции : моногр. — Самара, 2006. — 248 с.
14. Петери З. Задачи и методы сравнительного правоведения // Сравнительное правоведение : сб. ст. / под. ред. В. А. Туманова. — М., 1978. — С. 76–90.
15. Рабель Э. Задачи и необходимость сравнительного правоведения. — Екатеринбург, 2000. — 48 с.
16. Сталев Ж. Сравнительный метод в социалистической правовой науке // Сравнительное правоведение : сб. ст. / под. ред. В. А. Туманова. — М., 1978. — С. 15–53.
17. Стовба О. В. Деконструкція поняття права: постановка проблеми // Проблеми філософії права. — 2006–2007. — Т. IV–V. — С. 120–124.
18. Тарасов Н. Н. Юридическая наука: «расписание на завтра», или Некоторые вопросы «горизонтов развития» юриспруденции XXI века // Юриспруденция XXI века: горизонты развития / под ред. Р. А. Ромашова, Н. С. Нижник. — СПб., 2007. — С. 50–68.
19. Хайдеггер М. Что такое метафизика? // Время и бытие: статьи и выступления. — М., 1993. — С. 16–26.
20. Цвайгерт К. Введение в сравнительное правоведение в сфере частного права : в 2 т. / К. Цвайгерт, Х. Кетц ; пер. с нем. — М., 2000. — Т. 1 : Основы. — 480 с.
21. Шишко В. В. Філософія права в системі юридичних наук // Проблеми філософії права. — 2003. — Т. I. — С. 44–47.
22. Ewald W. Comparative jurisprudence: What Was It Like to Try a Rat? // Pennsylvania law review. — 1995. — Vol. 143.
23. Öricü E. The enigma of comparative law. Variations on a theme for the twenty-first century. — Leiden, 2004. — 237 p.

Ткаченко О. В. Концепт порівняння як конституанта постметафізичного правового мислення: досвід епістемологічних трансформацій

Анотація. Сучасна інтелектуальна ситуація у правознавстві семантично маніфестує себе як вимога конституювання іманентного йому простору подолання метафізики і формування «права-як-філософії» — сфери самостійної деконструкції смислів, що перманентно виявляють мінливий образ права. Досягнення цієї мети передбачає створення інфраструктури інтелектуального поля правознавства, імперативом побудови якого є діалектика матерії мислення — позитивного знання про право, що легко піддається онтологізації, — і процесуальної діяльності правового мислення з деонтологізації юридичних конструкцій — маніфестації їх як схем методологічного мислення з метою прирошення семантичного поля правознавства. Така діалектика вимагає моністичності гносеології — репрезентації правознавства як сфери самостійного і відмінного філософсько-методологічного мислення.

Основною проблемою сучасного правознавства є те, що в ньому немає конструкції інтелектуального простору, в якому б можна було поставити питання про перехід від метафізики до постметафізики як механізму конституювання права як сфери самостійного мислення. Всі відомі конструкції філософсько-методологічної проблематизації — філософія права, соціологія права, теорія права, юридична догматика — неминуче відтворюють алгоритм метафізичного мислення у праві.

Основною можливістю сучасного правознавства постулюється обґрунтування правового порівняння як спекулятивного осмислення права, конструкції дискурсивізації права в якості самостійної філософії в умовах перманентного проекту «подолання метафізики».

Останній для правового мислення виступає процедурою від'ємної гносеології — порівнянням як сферою деконструкції юридичної догми в імманентне праву філософське осмислення.

Ключові слова: правове порівняння, постметафізичне мислення, епістемологія, правовий дискурс, філософія права, юридична догматика.

Ткаченко А. В. Концепт сравнения как конституанта постметафизического правового мышления: опыт эпистемологических трансформаций

Аннотация. Современная интеллектуальная ситуация в правоведении семантически манифестирует себя как требование конституирования имманентного ему пространства преодоления метафизики и формирования «права-как-философии» — сферы самостоятельной деконструкции смыслов, выявляющих изменчивый образ права. Достижение этой цели предусматривает создание инфраструктуры интеллектуального поля правоведения, императивом построения которого выступает диалектика материи мышления — позитивного знания про права, легко поддающегося онтологизации, — и процессуальной деятельности правового мышления по деонтологизации юридических конструкций — манифестации их как схем методологического мышления с целью приращения семантического поля правоведения. Такая диалектика требует монистичности гносеологии — репрезентации правоведения как сферы самостоятельного и отличного философско-методологического мышления.

Основной проблемой современного правоведения является отсутствие в нем конструкции интеллектуального пространства, в котором можно было бы поставить вопрос о переходе от метафизики к постметафизике как механизму конституирования права в качестве сферы самостоятельного мышления. Все известные конструкции философско-методологической проблематизации — философия права, социология права, теория права, юридическая догматика — неизбежно воспроизводят алгоритм метафизического мышления в праве.

Основной возможностью современного правоведения постулируется обоснование правового сравнения в качестве спекулятивного осмысления права, конструкции дискурсивизации права как самостоятельной философии в условиях перманентного проекта «преодоления метафизики». Последний для правового мышления выступает процедурой изымательной гносеологии — сравнением как сферой деконструкции юридической догмы в имманентное праву философское осмысление.

Ключевые слова: правовое сравнение, постметафизическое мышление, эпистемология, правовой дискурс, философия права, юридическая догматика.

Tkachenko O. Concept of Comparison as a Constituent of Postmetaphysical Legal Thinking: Experience of Epistemological Transformations

Summary. Constituent of immanent (relating to jurisprudence) space of overcoming of metaphysic and forming law-as-philosophy (sphere of independent deconstruction of meanings) are demand of modern intellectual situation within jurisprudence. Achievement of this goal presuppose of creating of jurisprudence's intellectual field. Ones is building on dialectics material of thinking and procedural activity of thinking, i. e. deontologisation of legal constructions — manifestation of its as the schemes of methodological thinking. Such dialectic expresses as monistic gnoseology — representation of jurisprudence as field of independent and different philosophic-methodological thinking.

The main problem of contemporary jurisprudence is the absence construction of transition to postmetaphysic within its borders. All fields of philosophically-methodological reflection — philosophy of law, sociology of law, theory of law, law dogmatic — inevitably reproduce of metaphysic.

Asserted that justification of legal comparison as speculative reflection of law and mean of law discoursivisation as independent philosophy are main opportunities of contemporary jurisprudence. Legal comparison as philosophy is a procedure of withdrawing gnoseology — legal comparison is the sphere of deconstruction of legal dogma into philosophy reflection.

Key words: legal comparison, postmetaphysical thinking, epistemology, legal discourse, philosophy of law, law dogmatic.